

léletek és módszerek elterjedése diktálta! Mondjuk, egy negyedszázad előtti hasonló nagy gyomor-bél enciklopédiában talán még nem ekkora súllyal jelentek volna meg.

A gyűjteményes munka forgatásakor nem nehéz megállapítani, hogy praktizáló orvos írta, minthogy a fejezetek mondanivalóját a mindennapi praxis, a napi gyakorlat diktálta. Ez a szemmel látható háttér abból is kiviláglik, hogy a tekintélyes mű egyik jellegzetessége a gazdag magyar anyag, a szinte teljes hazai kutatási spektrum és történeti előzmény felvonultatása. Joggal állítható, hogy ez a fő vonalában történeti jellegű munka egyetlen hazai gasztroenterológiai osztály vagy rendelőintézet könyvvállományából sem hiányozhat, annak dacára, hogy sem terjedelménél, sem súlyánál fogva nem lehet könnyen forgatható kis „kézikönyvnek” tekinteni! De a napjainkban népszerű szakkönyvvásárlási „divat” mintha nem is elsősorban a zsebkönyveknek vagy kis terjedelmű puhafedelő köteteknek kedvezne, hanem éppen a recenzióm tárgyát képező, gazdagon illusztrált, tartalmas munkáknak. Ezért, e kis beszámolómon keresztül a maguk szakmai színvonalára adó, gyakorlati, sőt elméleti érdeklődésű orvoskollégáknak mindenképpen fel kívánom hívni a fi-

gyelmét e szép enciklopédiára! Sőt, a szűkebb orvosi szakmán kívül Buzás György munkája általános művelődéstörténeti szempontból sem elhanyagolható, ezért joggal számíthat kultúrhistoriai érdeklődésre is.

Végül még egy lényeges javaslat arra az esetre, ha a mű második kiadására, netán idegen nyelvű megjelentetésére sor kerülne. Az enciklopédia ugyanis annyira egyedülálló és hasznos a maga nemében, hogy egy következő kiadás vagy pláne egy angol vagy más idegen nyelvű változat mindenképpen kívánatos volna! Jőmagam agykutató vagyok, így érthető egyedüli hiányérzetem Buzás történeti munkájával kapcsolatban. Hiányolom ugyanis a tápcsatorna-működés pszichológiai, ideg- és elmekórtani kapcsolódásainak tárgyalását. Az anorexia, a bulimia és az obezitás kóroktanának, a patológiás táplálkozás kórelőzményének, lefolyásának és terápiás lehetőségeinek egy-két újabb fejezetben való ismertetése nagymértékben növelné a színvonalas enciklopédia használhatóságát és érdeklődő olvasóinak körét. *(Buzás György Miklós: A gasztroenterológia története. Budapest: Medicina Kiadó, 2010)*

Ádám György
a MTA rendes tagja

*Globális szociális piacgazdaság?**

Kit érdekel még Marx két évtizeddel a szovjet rendszer bukása és a rendszerváltozás lezárulta után? – teheti föl magának a kérdést az olvasó, különösen, ha egyetemista korában végig kellett küzdenie magát Karl Marx háromkötetes munkáján, amely az Aldous Huxley megálmodta „szép új világ” bibliája-

ként szolgált. Nos, tudjuk, hogy a trieri álmódó gondolatai és a szovjet birodalom valósága között messze nem volt teljes az átfedés, de azért nem is függetleníthető egyik a másiktól. S ezért meglepődhetünk, hogy az Apostoli Szentszék kiadója efféle írásművekkel terheli a közvéleményt. Igen ám, de hamar feltűnik: ez nem az a Marx! A szerző münchen-freisingi érsek és a német püspöktársaság szociális bizottságának elnöke, ismert egyetemi tanár és a szociális munka szervezője. És miközben itthon sajnálatosan kevés a társa-

* Az írás 2010-ben megjelent a *Távlatok – A magyar jezsuiták folyóirata* könyvajánlójában.

dalmi kérdések iránt nyitott értékrendi, valamint az értékrendi kérdésekre nyitott társadalmi megközelítés, ez a könyv Németségben óriási vitát váltott ki. A napilapokban arról esett szó, hogy a vallás ismét „nekiment a piacgazdaságnak”.

Tudjuk, hogy a könyveknek is önálló életük van. A kötet megjelenése óta végbement, és nagyjából el is múlt a világgazdaság soron lévő pénzügyi válsága, melynek elemzése során már-már a közhely szintjére szállították azt a megállapítást, hogy személyi integritás és a konzervatív értékrend híján a legszigorúbb szabályozás sem ér semmit. S miközben ez – mondjuk Max Weber korában – még magától értetődő volt, az újralfedezés ereje talán hitelesít olyan gondolatokat is, amelyek korábban az álmodozás világába tartoztak.

Reinhard Marx tudatosan rájátszik a névazonosságra, s arra is, hogy maga is Trier városából indult, s a szociális kérdésekre érzékeny közszereplő. Nyolc fejezetben fejt ki gondolatait a piacgazdaság mibenlétéről és az abban érvényesítendő erkölcsi szempontokról. Szűk mezsgyén halad, hiszen az egyház társadalmi tanítása – a vonatkozó dokumentumgyűjtemények, a *Kompendium* és a pápák megnyilatkozásai együttesen ellentmondásos viszonyt jelölnek ki. Egyfelől, az egyház a felvilágosodást, a piaci normák általánossá válását és az ezt a közéletben is megjelenítő liberalizmust a hagyományos struktúrák felbomlásaként és saját szerepének megkérdőjelezéseként élte meg, különösen a 18–19. században, de voltaképp a második vatikáni zsinatig. Másfelől, a totális rendszerek tapasztalata egyértelművé tette – s különösen a 2004. évi római *Kompendium*-ban hangsúlytalanná meg is jelenik – az a felismerés, hogy szabad társadalmat nem lehet magántulajdon nélkül felépíteni és fenntartani.

Reinhard Marx – egy harmadik névrakon, Marx Gyula értő fordításában – közhelyet és célirányosan fejt ki azt a gondolatot, amelyben a magántulajdon, az önállóság, a verseny és az öngondoskodás kiinduló pont. Ugyanakkor a javak általános rendeltetésének elve a gazdaság eszközzel és értékteleltetését is jelenti, s ebből egy sor – üzletileg és mikroökonómiai nem megalapozható – következtetés is adódik. Ilyen a gyengék védelme, az emberhez méltó munkakörülmények, a tisztességes megélhetést biztosító bér. De ilyen a vállalkozás, az újítás, a gazdasági találmányosság és a saját lábára állás gondolatának támogatása.

Reinhard Marx püspök írása kellemetlen munka, amennyiben nem könnyű beskatulyázni, a szokott gondolati klisék alapján értelmezni. Fölveti – teljes joggal – a jóléti társadalmakban tovább élő szegénység kérdését, az állami újraelosztás alacsony hatékonyságát és gyámoltalanító hatásait, a kereskedelemben és a pénzügyekben, de újabban a foglalkoztatásban is hiánycikké váló tisztességes magatartást. Azt a régi – de nagyon elfelejtett – gondolatot fejt ki – mindenekelőtt a 4. és 5. fejezetben –, hogy miképp a háború túl fontos ahhoz, hogy a tábormokokra bízhatunk, a piacgazdaság és az általa megalapozott szabad társadalom se bízható kizárólag az önérdékkövető üzletemberekre, még kevésbé az ezek által pórázon tartott politikusokra. Az ember tehát *zoón politikon*, közösségi lény, akinek a közügyek iránti érdeklődése egyben kötelessége. Mi több, ez a fajta tevékeny jelenlét szükséges ahhoz, hogy a piacgazdaságot önmagától megmentsse. Egyetemi tanárként a szerző nem osztja a marxizáló, naiv, a környezetvédők egy része által is felkarolt piacellenességet. Kifejti, hogy növekedés nélkül nem küzdhetjük le a világ szegénységét, akkor

se, ha e növekedés nem lehet öncél. És nyilván nem a legnagyobb ütemű növekedés a legjobb – ezt vallja a korszerű közgazdaságtan is, aminek képviselői közül Edmund Phelps, Friedrich Hayek, Amartya Sen és Joseph Stiglitz is Nobel-díjban részesült. Vagyis, e fölvetések nem periférikusak, hanem a közgazdaságtan élenjáró eredményeivel egybevágoók. Különösen fontos az a gondolat, mely szerint (6. fejezet) a család- és oktatáspolitikai nem szociális, hanem tőkeképző jellegű terület, ekképp is kell kezelnünk. Nyilván a munkaalapú társadalom régi eszméje merül itt föl, ami munkára fogható, hajlandó és képes, kiművelt emberfők híján csak ábránd marad – ezt mutatják a jóléti államok állandósuló feszültségei is. A 7. fejezet különös súllyal szól a vállalkozások, a tőke társadalmi felelősségéről, ami a posztkommunista országok vadkeleti viszonyai között talán még merészebb gondolat, mint az eredeti összefüggésben.

Nagyon lényegesnek tartom azt, ahogy a kötetben visszatér a „segíts magadon, az Isten is megsegít” – *Hilfe zur Selbsthilfe* – gondolatához, mert ezzel szembe megy a segélyezettet az állami kegy objektumának tekintő, egyben a feneketlen hordóként működő szociális ellátórendszerek hagyományos gyakorlatával, ami a mi fejlettségi szintünkön nyilván eleve nem tartható fenn adóból.

Ugyanígy merész – némileg utópikus – a szociális piacgazdaság világméretű kiterjesztéséről szóló, normatív 8. fejezet is. Itt arról lenne szó, hogy a környezet, a pénzrendszer és sok más – az információs társadalom, betegségek stb. – által egybekapcsolt emberiség

számára valami olyan szabályozó rendszer alakuljon ki, amiben a fennmaradás és a leszakadók felzárkóztatása megvalósul, ámde a piaci ösztönzők, az újíjtásra való késztetés, a sokszínűség és a verseny sem hal ki. Nyilván ez a legkevésbé kidolgozott rész, de az talán nem baj, ha a közügyekben megszólaló egyházi vezető hagy némi – nem is kis – feladatot a közgazdászok, jogászok, politológusok és szociológusok hadának is.

Reinhard Marx munkája egyszerre közérthető és magas szellemi színvonalú, új gondolatokat hozó, élénk vitastílusban megírt munka. Bizonyára nem mindnyájan értünk egyet minden fölvetésével, de ma már pápai enciklikában is olvashatunk vitára fel szólító passzusokat. Számomra különösen fontos, hogy a társadalmi igazságosság kérdéseiről a német közgazdaságtan legjobbjai – így Wilhelm Röpké, Walter Eucken, Friedrich Hayek – által kidolgozott keretben, azt azonban a globalizált világra és a jóléti társadalmakra alkalmazó elemzés született. Vagyis szerzőnk elkerüli azt a sajnálatos szokást, amikor az erkölcsi kérdések tárgyalása során a közgazdász szakma perifériáján is kevésbé ismert önjelöltek munkái alapján kívánnák értelmezni, utóbb meg átrendezni a való világ társadalmát – ennek esélye kézenfekvően csekély. Jó szolgálatot tett a kiadó a hazai szellemi életnek azzal, hogy e kötetet magyarul is hozzáférhetővé tette. Érdeklődéssel várjuk a folytatást! (*Reinhard Marx: A tőke. Budapest: Szent István Társulat, 2009, 270 p.*)

Csaba László
közgazdász, az MTA levelező tagja